

Svenska
kyrkan

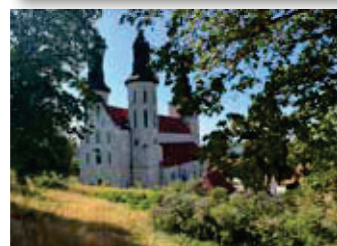
Innehåll i detta nummer:

- Kyrkovalet - så här gick det
- Reformationen på Gotland
- Mission och vision
- Konservator - en barndomsdröm
- Gotlands stadsmission
- Domkyrkan 800 år

* SKUT 400 ÅR * MILJÖARBETET * PRÄSTLÖNETILLGÅNGARNA * MED MER

I detta nummer kan du bland annat läsa om:

Ledare	3
Kyrkovalet - så här gick det	4
Mission och vision - arbeta mot samma mål	7
Gotlands sjukhem - bland de bästa i Sverige	8
Utbildnings- och yrkesmässan	9
Reformationen på Gotland	10
Kyrkomiljön - en del av skolundervisningen	13
Gotlands stadsmission - vad är på gång?	14
Frivilliga öppnar kyrkorna på sommaren	16
Domkyrkan 800 år	18
Domkyrkan får en egen öl	20
Visby stift går före i omställningen	21
Konservator - en barndomsdröm	22
Prästlönetillgångarna - Vad är på gång?	25
SKUT samling i Rom	26
Att konfirmera sig är inte töntigt	27
Nu är alla Gotlands kyrkor inventerade	28
"Bei" - en julkrönika av Petra Guteskär	30
Niclas Olander - ny ekonomichef	31
Kalendarium	32

Omslagsbild:

Klinte pastorat har sedan många år en mycket uppskattad "levande krubba" där många av pastoratets anställda är med och agerar. Foto: Sophie Malmros.

En bonusbild; Från krubban.

Biskop Erik
Eckerdal.
Foto: Linda
May Dahl-
ström.

Vägen till krubban och världens frälsare...

Ett nådens år, så är rubriken för första söndagen i Advent. Uttrycket hittar vi i Luk 4:19 som är en av söndagens texter och som syftar på att när tiden var inne lät Gud sig födas som människa i ett enkelt stall. I världslitteraturen har vi många berättelser om hur en person med enkel bakgrund på olika sätt väljs ut och blir kung. Kanske genom att gifta sig med en prinsessa eller som i Gamla testamentet där herdepojken David utvaldes och blev Israels kung. Gud väljer dock att göra tvärtom. Han som håller hela universum i sin hand väljer att bli som oss och födas som ett litet barn vid ett specifikt tillfälle och på en specifik plats.

”Han som håller hela universum i sin hand väljer att bli som oss och födas som ett litet barn vid ett specifikt tillfälle och på en specifik plats”

De två stora firandena under året – jul och påsk – är i kyrkoåret indelat i tre delar. Förberedelsetid, firningstid och efterfirningstid. Adventstiden är julens förberedelsetid och steg för steg närmar vi oss inkarnationens mysterium, att Gud blir människa för att leva med oss. Immanuel – Gud med oss. Julens firningstid sträcker sig från julaftons kväll eller afton, till och med Trettondagen firande och oktav. Dvs en hel vecka efter Trettondagen pågår jultidens och Trettondagens firande fram till den 13 januari. Den 13e januari råkar vara den helige Knuts dag, dvs Trettondag knut. Efterfirningstiden pågår lite olika långt i olika delar av landet,

men innehåller Trettondagstidens söndagar och fram till och med Marie Kyrkogångsdag, eller Kyndelsmässodagen som den också kallas. Då frambar Maria och Josef tack för sitt barn Jesus och mötte den gamle Symeon och Hanna i templet som såg att Jesus är Guds son (Luk 2:22). Mötet gav upphov till Symeons lovsång, som kyrkan sjunger vid den sista bönen för dagen, kompletoret: Herre nu låter du din tjänare gå hem, i frid, som du har lovat (Luk 2:29ff)

I detta nummer av Gårdskorset får vi veta mer om hur Visby stifts arbete med Mission och Vision för ett gemensamt mål för hela Visby stift på Gotland. En del av det arbetet har resulterat i en nysatsning på stadsmissionen som nu har blivit Gotlands stadsmission och att Visby stift nu äger och driver Gotlands sjukhem. Kyrkovalet genomfördes tidigare i höstas, under ledning av stiftsjuristen Eva Enetjärn, vilket är ett omfattande arbete, såväl som att Kyrkomötet nu har fattat beslut om kyrkans framtida skogsbruk. Inom SKUT har församlingen i Hon Kong återöppnats och vi får läsa om hur reformationen genomfördes på Gotland, vilket den tidigare stiftsprosten Richard Wottle berättar om.

Jag vill med detta nummer av Gårdskorset önska er alla en välsignad adventstid och därefter en riktigt God och Välsignad Jul och Gott Nytt år

+Erik Eckerdal

Kyrkovalet 2025 - så här gick det!

- **Sammanfattningsvis kan man säga att allt fungerade bra. Det fanns väl ett och annat som vi i vår utvärdering har påpekat, men det kan vi väl återkomma till, säger stiftsjurist Eva Enetjärn som är valansvarig vid Visby stiftskansli. Text: Lars Bäckman.**

Men hur blev det då? Till Stiftsfullmäktige ställde Samlingslistan upp, som består av POSK, Partipolitiskt obundna i Svenska kyrkan och Kyrklig samverkan. De fick 15 mandat och Centern 13 mandat. Utöver dessa nomineringsgrupper har Socialdemokraterna fått 14 mandat, De gröna 6 mandat, Sverigedemokraterna 2 mandat och Fria liberaler i Svenska kyrkan 1 mandat.

- De större nomineringsgrupperna kommer även att ha ledamöter i Stiftsstyrelsen. Stiftsstyrelsen speglas ofta av mandatfördelningen i Stiftsfullmäktige, kommenterar Eva Enetjärn.

Valdeltagandet till Stiftsfullmäktige var något mindre än valet 2021, med 18,9 procent, men det är marginellt med 0,02 procentenheter färre än i det senaste valet. Val till kyrkomötet var dock något lägre, med 18,84 procent.

- Tittar vi på Visby domkyrkoförsamling fick samlingslistan (POSK och Kyrklig Samverkan) hela 63,85 procent av rösterna. Det innebär 16 mandat i Kyrkofullmäktige. De gröna fick 31,08 procent av rösterna och 8 mandat och så Sverigedemokraterna 5,08 procent och 1 mandat i Kyrkofullmäktige, berättar Eva Enetjärn.

”På landsbygden är det generellt något högre valdeltagande”

På landsbygden är det generellt något högre valdeltagande. Där sticker Burs pastorat ut. I årets val tog 22,25 procent av de röstberättigade tillfället i akt att rösta och påverka vilka som ska representera dem i Burs kyrkofullmäktige och kyrkoråd.

- Jo 22,25 procent är en hög andel, men det har sjunkit med 2,39 procent sedan senaste valet, konstaterar Eva Enetjärn och lägger till att det är landsbygden som håller uppe valdeltagandet i Visby stift på den relativt höga nivån.

Den 21 september fick medlemmarna möjlighet att rösta i kyrkovalet. Foto: Ikon. Svenska kyrkan.

Alla nomineringsgrupper ska ha konstituerat sig till den 22 november – då sammanträder det nya stiftsfullmäktige och där röstas de nya ledamöterna in i Stiftsstyrelsen utifrån mandatfördelning och nomineringsgruppernas förslag. Då utses också ledamöterna i Samfälligheten Gotlands kyrkor liksom i Egendomsnämnden samt de förtroendevalda i Domkapitlet. Men de förtroendevalda utlandsrepresentanterna i Domkapitlet är det Kyrkomötet som utser. Det är en ledamot och en suppleant.

Kyrkomötet, som är Svenska kyrkans riksdag, kommer denna mandatperiod från Visby stift att representeras av POSK och Socialdemokraterna med cirka 28 procent vardera av rösterna. Helene Coughlin-Ribb representerar Socialdemokraterna och POSK av Linnea Tibell.

- Jag måste säga att det här som blev mitt första kyrkoval har gått bra. Vi har haft utbildningar under valåret och uppslutningen har varit god. Visby stift var pilotstift så vi kunde inte tumma på alla de deadlines som var uppsatta. Alla har skött sina delar utmärkt och samarbetet har fungerat bra. Men så har också de flesta varit med förut, konstaterar Eva.

”Alla har skött sina delar utmärkt och samarbetet har fungerat bra”

Det som däremot blev lite problematiskt på sina håll var att hantera alla dessa protokoll och kassar som skulle lämnas in när rösträkningen var klar - det tyckte många var krångligt. Här hade vi kunnat förtydliga uppgiften ännu mer i informationsmaterial och utbildningar, menar hon.

Visby stift är uppdelat i tolv valdistrikt; det är samtliga pastorat plus de tre som Visby församling var uppdelat i.

Till var och en som har blivit valda till stifts- och kyrkofullmäktige har det skickats ut en bekräftelse till. Med utskicket har också det slutliga valresultatet bifogats och ett välkomstbrev från biskopen samt en inbjudan till stiftets utbildningar för förtroendevalda. Första utbildningen är i slutet av januari och det fortsätter med ytterligare fyra tillfällen under våren.

- Under våren kommer vi också besöka samtliga kyrkoråd. Det är biskopen med följe som ska inspirera kyrkoråden i samtal om strategi och församlingsinstruktion. Vi finns ju till för att stödja och främja arbetet i församlingar och pastorat, lägger Eva Enefjærn till.

För att få en fullständig överblick av mandatfördelning och representanter, besök Visby stifts hemsida där detta finns redovisat.

I höstas återöppnades den svenska församlingen i Hong Kong

Text: Åsa Höjer.

Samtidigt som Svenska kyrkan nästa år (2026) firar att det är 400 år sedan den första utlandsförsamlingen bildades kommer vi också att kunna fira en 1-åring! I höstas återöppnades den svenska församlingen i Hong Kong. I staden finns sedan tidigare en gudstjänstfirande församling dit den mobila prästen i Asien, Olof Olsson, regelbundet reser. Våren 2025 tog kyrkostyrelsen beslut om Hong Kong som ny församling och den 19 oktober hade man sin första gudstjänst i nya lokaler på The Mariners Club.

Att starta en ny församling är ju inget som görs dagligdags - sist det skedde i utlandet var år 2009 då församlingen i Florida grundades. Vi frågade Rickard Jönsson, avdel-

ningschef för Svenska kyrkan i utlandet, hur det går till - kan vem som helst initiera en ny församling? ”Ja, men man behöver leva upp till kriterierna för att bli en församling inom Svenska kyrkan. Man kan ju exempelvis börja med bibelstudier eller gudstjänstfirande med en av utlandskyrkans mobila präster”, säger Rickard. Det är Kyrkostyrelsens råd för Svenska kyrkan i utlandet som tagit fram dessa kriterier för att vara en församling som kyrkostyrelsen sedan fattar beslut efter.

För information om församlingen i Hong Kong se www.svenskakyrkan.se/asien och följ oss på facebook www.facebook.com/svenskakyrkanasien

Mission och vision

- att alla arbetar mot samma mål

Text och foto: Lars Bäckman.

Mission: Med Jesus Kristus för livets skull – Vision: En levande kyrka på hela Gotland.

- Vad behöver vi egentligen som organisation för att röra oss framåt – jo, ett gemensamt mål, säger Patrik Ågren, stiftsdirektor, Visby stift, och det är där vi börjar vårt samtal.

Visst är det så - det ska vara enkla begripliga texter som är lätt att ta till sig och översätta till sina vardagliga arbetsuppgifter. "Med Jesus Kristus för livets skull", är Visby stifts mission. Det är just därför som Svenska kyrkan finns! Till det behövs en vision; "En levande kyrka på hela Gotland", så låter den.

- Det där gäller inte bara "ytan" Gotland, utan omfattar alla människor och allt annat levande, hela Guds skapelse, förtydligar Patrik Ågren.

Närvaro, Relevans och Självständighet är tre viktiga ord för att förtydliga detta arbete.

- Närvaro skulle kunna förklaras med att kyrkan är närvarande i människors vardag genom en levande församling i varje socken och finns nära människors liv. Det sker genom kyrkans egna verksamheter, som gudstjänster och diakoni och genom samverkan med skolor, föreningar och andra aktörer i lokalsamhället. Det kan vara till exempel när kriser uppstår, då ska kyrkan vara en självklar del i det lokala arbetet och inte en extern aktör som kommer in. Man skulle kunna säga att gemenskapen i Kristus fördjupas i konkreta sammanhang, berättar Patrik om de tankar som arbetsgruppen har.

Men ska denna vision uppnås så måste olika insatser förverkligas, såsom att stärka sam-

Ser vi samma mål? Bild: Barn och unga på sommarläger, Klinte pastorat, 2025. Foto: Lars Bäckman.

"Närvaro, Relevans och Självständighet är tre viktiga ord för att förtydliga detta arbete".

Projektet startade redan förra året och kommer att redovisas innan året är slut. Men en strategi är ett ständigt pågående arbete. Så ska det vara. En arbetsgrupp under ledning av biskop Erik och med alla stiftets kyrkoherdar har under året arbetat med detta. Även stiftspräst och stiftsdirektor deltar i arbetsgruppen. Kyrkoherdarna har i sin tur diskuterat och förankrat tankarna i sina respektive pastorat. Stiftsstyrelsen har också involverats genom återkommande information.

verkan med skolor, myndigheter och föreningar.

- Visst är det så. Ta till exempel Gotlands museum och Hembygdsföreningar. Där är en väg att samlas kring det kyrkliga kulturarvet, säger Patrik och ger några exempel på hur det görs redan i dag; från det fleråriga Karakteriseringsprojektet (som det går att läsa mer om här i tidningen) till att hembygdsföreningarna i många socknar har tagit en aktiv roll med att stänga och öppna kyrkorna under sommarmånaderna.

”Att samverka brett ger resultat”

Att samverka brett ger resultat. Det kan man konstatera när det gäller krissamverkan. Där har kyrkan under de senaste åren stärkt sin självklara roll vid kriser av alla handa slag och är nu en partner. Det har skett genom att bland annat medverka på skilda nivåer i detta arbete.

Patrik fortsätter med begreppet Självständighet och kommer in på hur ekonomi spelar roll.

- En ekonomisk hållbar kyrka är en kyrka som kan värma upp sina lokaler, ha den personal som behövs och finansiera sin verksamhet. För det krävs det att församlingarna och pastoraten kan utveckla sina tillgångar och förvalta dem rätt. Här handlar det också om rekrytering. Hur ska vi kunna rekrytera präster till landsbygden? Det är också en fråga under ”självständighet”.

Självständighet är också att bygga upp förutsättningar med ett långsiktigt perspektiv. Hur tar vi hand om våra konfirmander så att de fortsätter att engagera sig i kyrkan även när de går på gymnasiet och om de fortsätter att läsa vidare, på universitet. Det är frågor arbetsgruppen har ställt sig.

- Kanske återvänder de tillbaka till sina hemsocknar och engagerar sig i sin kyrka efter att de har utbildat sig och skaffat familj. Det är väl det ultimata målet, säger Patrik och ler. Ja, allt hänger ihop; fler konfirmander, kräver flera dop - hur får vi till det? frågar Patrik retoriskt.

En långsiktig plan ska göras och ett antal områden ska prioriteras för kommande år. Den består av ett tiotal uppsatta mål. De inleds med en nulägesbeskrivning, uppsatta mål och vilka insatser som är nödvändiga, och inte minst, vilka effekter dessa mål får. Ett exempel på ett sådan mål är under Mission; att göra kyrkan mer synlig i samhällsdebatten.

- Kyrkan ska bli en tydlig, trovärdig och vara en hoppfull röst, lokalt, nationellt och globalt! För det krävs det bland annat att förstärka kyrkans kommunikation i alla sorters kanaler och media. Stiftet ska stödja pastoraten i detta arbete. En delaktig kyrka kommer upplevas som mer relevant och trovärdig – en aktiv röst för tro, hopp och ansvar i världen!

Det gäller att vara lyhörd för både det som kommer från personal, församlingarna, församlande, och det som kommer uppifrån. Ärkebiskopen har som motto *”Kristen tro i nästa generation”*, hur får vi in det i vårt arbete? Ja, det är en fråga som arbetsgruppen säkert funderar kring.

”Vi ska ta ett steg fram och sticka fram hakan-det är proaktivt”

Karen Holm är kyrkoherde i Sudrets pastorat.

- Syftet och målet med arbetet kring ”Mission och Vision” är klart positivt. Det tänkte jag direkt när jag för första gången hörde biskop Erik berätta om det. Jag gillar anslaget. Det är att tänka progressivt och proaktivt. Inte regressivt, svarar Karen Holm, när jag ringer upp henne mitt i ljusstöpningen. Det är sådana tider.

Hon menar att det finns jättestora vinster med att vi på Gotland tänker gemensamt för hela kyrkan.

- Vi är en enhet som arbetar tillsammans. Det ger också en bra samlad bild utåt.

Men det finns också enkla saker som kan tyckas självklara som belyses i projektet.

- Bara det att koppla ihop ekonomi och verksamhet. Det har vi inte gjort tidigare. Lite självkritiskt kan jag säga att vi har haft en verksamhetsplan som dammats av år från år. Nu tänker vi mer aktivt; vad vill vi göra och varför? Det betyder också att man funderar på om det finns sådant som vi gör som vi inte borde göra, fortsätter Karen Holm.

- Det här innebär alltså ett mer ideologiskt och reflekterande tänkande kring dessa frågor. Hur kopplar vi vår inre övertygelse till såväl handling som ekonomi?

Karen Holm berättar också att arbetet har varit bra för kyrkoherdekollegiet.

- Vi har suttit ner och diskuterat teologiska och ideologiska frågor på ett sätt som jag inte har gjort tidigare. Det har stärkt sammanhållningen och öppnat upp för samarbeten. Jag tycker det är en god anda i gruppen nu.

Tankar och planer föds, det ska förankras bland pastoratens personal och förtroendevalda.

- Ja då ska man vara medveten om att vi alla är så olika. Men i grunden tycker jag att alla här i Sudrets pastorat är positiva till denna proaktiva inriktning; att vi tar ett steg fram och sticker ut hakan! Inte att i tysthet sakta försvinna. Det gäller att prata om det!

Expressen,
8 november.

Gotlands sjukhem - ett av Sveriges bästa särskilt boende

Gotlands sjukhem får en topplacering i Socialstyrelsen utvärdering av hemtjänst och särskilt boende. Text: Lars Bäckman.

- Ja visst blev vi glada, säger verksamhetschef Paula Lusth, på Gotlands sjukhem. Vi låg jättebra till förra året också, så överraskad är jag inte.

Förresten så får Gotland överlag bra resultat i denna utvärdering från Socialstyrelsen, lägger hon till.

Vilka är era främsta framgångsfaktorer?

- Först och främst är det vår kompetenta och engagerade personal och så är vi lagom stora med 45 platser. Våra lokaler är bra. Vi har samlingsrum, en välkomnande entré, ett fint läge med utsikt över havet och så vår trädgård där vi har egna odlingar. Sen är det alla våra gemensamma aktiviteter; man skulle kunna säga att vi har fokus på umgänge. Alla känner vi stolthet att bo och att arbeta här.

Paula Lusth har arbetat på Gotlands sjuk-

hem som sjuksköterska sedan 2018. Dessförinnan hade hon hunnit arbeta på många olika äldreboenden:

- Gotlands sjukhem utmärker sig. Det har så många kvaliteter. Här är man välkommen, säger Paula. Ett trivsamt bemötande börjar redan när man kommer in i entrén. Det gäller för såväl de boende, gäster som för vår personal.

”Vi firar allt som går att fira”

- Självklart så firade vi vår fina placering. Vi firar allt som går att fira, säger Paula, som knappt hade duktat av gåsamiddagen innan beskedet kom. Nu väntar Nobelfesten, julmid-dagar, och så klart vår julmarknad. Sådana här arrangemang ger kvalite i vården!

Sedan den 1 oktober 2025 driver Visby stift Gotlands sjukhem.

Utbildnings- och yrkesmässan på Kongresshallen – Och visst är Svenska kyrkan med!

Text: Lars Bäckman.

Närmare 60 olika utbildningar och arbetsplatser presenteras på rekryteringsmässan. Den vänder sig till elever i åk 8 och 9. Naturligtvis är Svenska kyrkan med och visar upp den bredd av yrken som

finns inom kyrkans verksamhet. I montern som inte bara erbjuder information finns det tävlingar och annat skoj, men framförallt representanter för kyrkans yrken och ett par pigga ungdomar som enkelt knyter kontakt med besökande 15-åringar. Joel Saxholm Smitterberg är kantor i Norra Gotlands pastorat. Han representerar ett yrke som det råder stor brist på, vilket i dagsläget kan locka den som är musikintresserad. "Vi spelar inte bara psalmer på gudstjänster, som många tror. Det är bröllop, körer, konserter och utbildningar också. Att som musiker får vara en del av människors stora stunder i livet är det bästa med jobbet.", förklarar han. I bakgrunden syns Saskia Ekdahl, en av de ungdomar som arbetar i montern.

Joel Saxholm Smitterberg och ett par av de ungdomar som arbetar i kyrkans monter.
Foto: Lars Bäckman.

Jhenny, Visby stifts nya musikkonsulent, berättar om sig själv och sitt arbete

Från och med 1 november har jag tjänsten som musikkonsulent på Visby stiftskansli (efterträder Anne Dungner Hjellström). Jag har en bakgrund inom Svenska kyrkan och har tidigare arbetat som kyrkomusiker i stiftet. Efter vidare utbildning har jag arbetat inom både kommun och statlig myndighet och kommer senast från ett arbete som samhällsplanerare på Länsstyrelsen.

Min roll som musikkonsulent kommer bland annat innebära att samordna och administrera kyrkomusikaliska frågor, arbeta med fortbildningar och liksom stiftets roll i stort arbeta främjande med hållbarhet i fokus. Det kan till exempel handla om att administrera gemensamma körsatsningar, samverka med andra stift och tillsammans arrangera orgelläger för barn och ungdomar eller att främja samarbete med studieförbund och Svenska kyrkans kyrkosångsförbund.

Generellt råder en brist på kyrkomusiker i landet och jag kommer också att arbeta strategiskt med rekrytering av blivande kyrkomusiker tillsammans med lärosäten och andra stift. Tillsammans med våra kommunikatörer kommer jag även arbeta för att synliggöra kyrkomusikeryrket och vilka utbildningar som finns.

Ser nu fram emot att träffa alla musiker och planerar att åka ut och hälsa på i församlingarna. Till sist vill jag tipsa om att ta del av det stora utbudet av gudstjänster och konserter som finns i din församling och runt om i vårt stift kommande högtid.

Önskar en fin advents- och jultid,

Jhenny Jakobsson

Foto: Privat.

Vi förknippar ofta reformationen med vitkalkade och avskalade kyrkorum. Till viss del är det sant. Men det tog sin tid. Eksta kyrka. Foto: Lars Bäckman.

Reformationen på Gotland

- Det satte sina spår, men det tog sin tid! Text: Richard Wottle.

1500-talet är en fascinerande tid. Inte bara därför att de under medeltiden så mäktiga påvedömet och kejsardömet båda var i gungning politiskt utan också därför att mycket av det som kännetecknat den kulturella blomstringen under hög- och senmedeltid var ifrågasatt. Ur denna brytningstid stiger inte bara de nya nationalstaterna i Nordeuropa fram utan också de nya kyrkobilddningar, som t.ex. den Svenska kyrkan, som kom att prägla mycket av livet i våra länder. Ofta sammanfattar vi detta under beteckningen "reformationen". Själva ordet betyder att man återskapar något som tidigare funnits men i själva verket skapades något revolutionärt nytt.

Reformrörelser i sig fanns faktiskt under hela medeltiden och en del av dem har levt kvar till våra dagar, som waldenserkyrkan i Italien (och Sydamerika), grundad av en köpman Petrus Valdes i slutet av 1100-talet, och de Mähriska bröderna, som uppstod i Böhmen i mitten av 1400-talet. Allra viktigast i vårt sammanhang är nog ändå det som kallas devotio moderna, en inomkatolsk fromhetsriktning som präglade mycket av det andliga livet i Nordvästeuropa under

hela 1400-talet och som också hade starkt inflytande på Martin Luther. Störst betydelse i Sverige har denna riktning fått genom Thomas à Kempis klassiska andaktsbok Om Kristi efterföljelse.

"Men kyrkan och politiken står aldrig långt från varandra".

Men kyrkan och politiken står aldrig långt från varandra och vad som hände efter den stora pestepidemi som bröt ut i mitten av 1300-talet och som utplånade någonstans mellan en tredjedel och hälften av Europas befolkning var att den jordägande adeln kraftigt förlorade i inflytande medan det handelsidkande borgerskapet i städerna steg fram som en betydande maktfaktor. Staden Visby är ju i sig själv ett tydligt exempel på det. De här människorna var vana att sköta sina egna affärer och byggde upp organisationer, som Hansan, för att ta hand om sina egna angelägenheter och det tycktes dem rätt naturligt att också kyrkan skulle ingå i deras intressesfär. Så började också reformationen på Gotland med att framförallt de tyska borgarna i Visby insatte en lutherskt

sinnad predikant i S:t Hans. Det här är på hösten 1525 och lübeckarna, som erövrat staden i pingsttiden samma år fanns ännu kvar och kunde styra skeendet.

Det här fick biskop Brask i Linköping höra talas om – Gotland hörde ju ännu till hans stift – och han skriver till prostarna och säger åt dem ett be för att Luthers parti eller andra kättare ej skola få tillfälle indraga till eder några sådana villor och kätterier som i några tyska städer skett är. Två år senare kommer han själv till Gotland och driver tillsammans med ståthållaren på Visborgs slott ut lutheranerna. Fast det här ville de goda borgarna i Visby inte finna sig i och så snart biskopen avseglat återinsattes den lutherske predikanten och Strelow skriver i sin gotländska krönika så där hundra år senare, att redan då predikades evangelium efter den Lutherske Reformation i alle Lande, vilket väl måste betyda ”hela Gotland”.

”Ingenting tyder annars på att kyrkan i Sverige vid denna tid befann sig i dåligt skick”.

Ingenting tyder annars på att kyrkan i Sverige vid denna tid befann sig i dåligt skick. Inte heller på Gotland fanns det någon egentlig kris. Både dominikanernas och franciskanernas konvent fungerande bra, liksom

de två cisterciensiska klostren, Romakloster (Guthnalia) för män och Solberga (fast nu inne i staden vid S:t Jacob) för kvinnor. Men den våg av hänförelse och pionjäranda som en gång byggt upp dem hade nog ändå börjar klinga av.

Vad som händer i både Sverige och Danmark – och Gotland är ju ännu danskt – är

nu att staten och kungen tar över initiativet från borgarna. När kungen, Fredrik I, 1530 utser Henrik Rosencrantz till länsherre blir utvecklingen snabb och dramatisk. En minnestavla över honom hänger fortfarande i Stora kapellet. Strelow skildrar hans framfart så här på sin säregna 1600-talsdanska:

Aar 1530, kom Erlig oc Velb. Mand Hendrik. Rosencrantz til Guthiland, at hafue det aff hans May. I Forleening, udi hans tid er den Reformation skeed med Evang. Med det er at klage oc icke at lofue at mand i den reformerede Lerdoms begyndelse icke alleniste borttog aff Kircker oc Kloster med Guld oc Sölff oc ander Klenodier, som brusedis til den Pawelige Religions Affguderj med Kleder oc andit saadant, men ocsaa slemmelig ödelagde det som de ingen gafn aff hafde, oc ned-sloge sköne Bygninger, saa ocsaa hin herlige Bygninger oc Kloster, som nafnkundige Folck och Slect ere jordede uti, ere nu Heste, Fae oc Suinehafuer, oc gjorde Guds Huus saa megit bloote, bare oc öde, wnöttorfeligen opbrende nyttige Böger oc Brefue, med stor Flid sanckit oc skrefne, ere henkaste, oc Suine ginge oc rodede der udi, nedsloge Tafler oc Billeder.

Henrik Rosencrantz lade alltså Guds hus öde, enligt Strelows ord, och det som fäderna byggt upp av sköna kyrkor, kloster och konstskatter, alla värdefulla böcker att förtiga, plundrades och skövlades på kort tid. Så måste det väl också ha uppfattats av gemene man vid denna tid och vi vet att visbyborna senare gjorde vad de kunde för att gömma undan sådana kyrkliga klenoder som deras släkter hade prytt de många kyrkorna med. Det hade de dock inte mycket för. Den danska kronan letade upp det mesta, efter vad vi vet, även om det tog dem ytterligare minst en generation att uppspåra allt

Det mest omedelbara resultatet av denna ovanifrån kommande revolution i det andliga livet måste ha varit prästbristen. Under senmedeltiden bör det ha funnits omkring trettio präster i Visby, efter reformationen en, nämligen kyrkoherden i Vårfrukyrkan (alltså våra dagars domkyrka), som dock med tiden fick en medtjänare – komminister – till sin hjälp. I Lund blev tjugotre kyrkor en, i Helsingborg revs sexton kyrkor. Tanken var att varje stad bara behövde en kyrka och i

Henrik Rosencrantz gravhäll i S:t Maria kyrkan, Visby.
Foto: Lars Bäckman.

Visby blev det ju S:a Maria och inte S:t Hans, som var den egentliga församlingskyrkan.

Reformationen var förstas inte genomförd med detta. Det skulle komma att ta minst 160 år till innan man kan säga att den Svenska kyrkan – och Gotland blev ju svenskt för gott 1679 – hade blivit välfungerande igen. Då kommer också i rask takt de nya kyrkliga böcker som slutligen gjorde kyrkan till en och densamma över hela riket: kyrkolagen 1686, kyrkohandboken 1693 och psalmboken 1695.

”Mellantiden är på Gotland inte särskilt ljus”.

Mellantiden är på Gotland inte särskilt ljus. En kraftigt försämrad ekonomi och en ständig politisk dragkamp mellan Danmark och Sverige gjorde ön utsatt. De ständiga krigen gjorde inte saken bättre. Gotland blev ett eget stift 1571, eller egentligen superintendentur, ett förhållande som fortsatte också under den svenska tiden fram till 1772 då Visby stift inrättades och S:a Maria blev en riktigt domkyrka. De tre prostarna försökte nog så gott de kunde att hålla det kyrkliga

Gotlands äldsta predikstol, tillverkad 1548. En gång har den stått i S:ta Maria kyrkan, Visby, men finns nu i Grötlingbo kyrka. Foto: Wikipedia.

livet igång men resurserna var små och prästerna ofta opålitliga. Många föredrog att tillbringa sin tid i Visby eller, på den danska tiden, ännu hellre i Köpenhamn, snarare än att andligen stödja sina sockenbor. En viktig anledning till det är att det kyrkliga utbildningsväsendet efter reformationen förföll. Både universitet och katedralskolor låg i malpåse under lång tid och det dröjer till en bit in på 1600-talet innan situationen sakta började förbättras.

De människor som på Gotland upplevde reformationen måste ha uppfattat den som lika omvälvande som den franska revolutionen 1789 eller den kinesiska kulturrevolutionen på 1960- och 70-talet. En visbybo som var jämnårig med Gustav Vasa, alltså född 1496 och död 1560, hade fötts in i ett komplext senmedeltida samhälle där kyrkan men också civilsamhället i form av skrän och gillen gav ramar och viss stadga åt livet men skulle dö vid en tid när nästan ingenting av detta fanns kvar och något som skulle ersätta det ännu inte hade trätt fram. Det skulle det trots allt komma att göra, men det tog alltså mycket lång tid innan man om Sverige och dess kyrka kan tala om en rik och äkta protestantisk kultur som skulle komma att bära det svenska folket ännu några århundraden närmare Kristi återkomst. Då är vi framme på 1690-talet och först då kan ”reformationen” på Gotland sägas vara avslutad.

Visborgs slott, 1300-talets slut till 1679. Här var Henrik Rosenkrantz länsherre när reformation inleddes på Gotland. Illustration från Suecia antiquae.

Detta föredrag om reformationen höll Richard Wottle i Visby domkyrka under jubileumsåret. Det var mycket uppskattat och därför väljer vi att publicera det här i sin helhet.

Kyrkomiljön som läromedel

– *Nu ska Gotlands barn få lära sig mer om den!* Text: Lars Bäckman.

Kyrkan som ett läromedel att lära sig om medeltid och om vår historia – visst låter det som självklart? Men här kan det göras så mycket mer. I årskurs 4 läser barnen om medeltiden, och här kommer kyrkorna in. Visby stift har i sin verksamhetsplan som ett av alla mål att göra barnen mer medvetna om kyrkan som kulturarv. Tillsammans med Gotlands museum och Gotlands skolor arbetar man nu med att ta fram ett material där besök i kyrkan ska kunna tillföra skolundervisningen så många fler upplevelser och reella miljöer för att på så vis uppfylla Läroplanens mål, och inte bara i historia!

”Vi har sett ut tolv skolor som ligger med gångavstånd till en kyrka”

- Vi har sett ut tolv skolor som ligger med gångavstånd till en kyrka. Det är dessa skolklasser som vi i första hand ser som målgrupp för denna satsning, säger Carin Frennevi, pedagog på Visby stiftskansli.

Kyrkan med omgivande miljö kan berätta så oerhört mycket om hur människor levde för 800 år sedan och fram till våra dagar. Men här finns inte bara kyrkobyggnaden utan kyrkogården, prästgården, sockenmagasin och ibland också en klockarbostad. Naturligtvis är också skolbyggnaden en del av denna miljö. Nästan alla ämnen kan man knyta an till kyrkan och närmiljön. Förutom historia är bild, slöjd, musik, fysik, teknik, matematik några ämnen där undervisningen kan inspireras med rätt material. Därför är det viktigt att pastoratens personal inte är de som ska hålla i undervisningen, utan vara med som resurs till skolans lärare.

Hösten 2026 kommer en studiedag att arrangeras om kyrkan som resurs. Därefter är det tänkt att dessa tolv skolor ska kunna förstärka sin undervisning med kulturarvet Gotlands kyrkor.

Från Visby stift är det stiftspedagog Carin Frennevi och stiftsantikvarie Rebecka Svensson som är engagerade i projektet.

Kyrkan, med närmaste omgivning, är en miljö som kan erbjuda många intressanta områden för att förstärka skolans undervisning. Här är det stiftspedagog Carin Frennevi med två barn vid Bro kyrka. Foto: Joel Nilsson.

Gotlands stadsmission

– vad har hänt och vad är på gång?

Den 2 juni i år började Therese Lindström arbeta som direktör för Gotlands stadsmission. Beslutet att ombilda Visby stadsmission till en angelägenhet för hela Gotland hade tagits ett halvår tidigare. Therese har nu hunnit arbetat fem månader och en hel del har redan hänt. Text: Lars Bäckman.

- Jo vi är verkligen på gång. Strategier och planer för verksamheten är nu klara. Vi vet vad vi vill göra och vilka målgrupper som finns och som behöver stöd. Vi ser nu klarare på vilka områden vi vill verka och passar in i. Där är vi nu, berättar Therese Lindström, entusiastiskt och fortsätter:

”Verksamheten måste hitta finansiering, annars kan de inte verka”

- Just nu håller jag på att anställa en person som ska arbeta med insamling. Det är alltså många bollar i luften, men så måste det vara.

Insamling är en viktig del. Verksamheten måste hitta finansiering, annars kan de inte verka. Det ska ske i form av allt från insamling från privatpersoner till att få företag att sponsra verksamheten, och det kan ske på så många olika sätt. Därför erbjuder Gotlands stadsmission öns företag en rad olika företagspaket som presenteras på deras hemsida. Det är allt från att ge en engångsgåva till att bli företagspartner och ”vänföretag” med årlig gåva och därmed möjlighet att använda och visa sitt engagemanget i sin egen kommunikation. Ett ytterligare steg är att bli partnerföretag. Då kan man också delta aktivt i Stadsmissionens verksamhet.

Ensamhet är ett av vår tids stora folkhälsoproblem. Foto: IKON Svenska kyrkan.

- I veckan ska jag träffa Destination Gotland. Det första jag måste sätta mig in i är vad de gör redan i dag för just social hållbarhet och hur de ser på ett samarbete med oss, berättar Therese och fortsätter:

- Att arbeta med volontärverksamhet, alltså bidra med frivillig arbetskraft vid olika arbetskrävande insatser, till exempel packa matkassar eller slå in julklappar, är en helt annan form av samarbete som företag kan stötta stadsmissionen med. Det har visat sig vara något som många företag nappat på på andra Stadsmissioner runt om i landet. Det vill vi så klart också erbjuda.

”Stadsmissionen är måna om att göra rätt – att nå de personer som mest behöver deras stöd och erbjuda rätt åtgärder”

Det kan också vara intressant för företag att vara delaktig i angelägen forskning. Stadsmissionen är måna om att göra rätt – att nå de personer som mest behöver deras stöd och erbjuda rätt åtgärder. Sådan forskning söker de också finansiering till genom företagssamarbeten

Stadsmissionen engagerar sig också i ”Arbete och utbildning”. Det finns allt för många som står långt ifrån arbetsmarknaden. De behöver bryta en passiv och ibland destruk-

tiv tillvaro. Därför månar Stadsmissionen om att inom sin verksamhet skapa lågröskelarbeten.

- Men det är inte aktuellt att starta second hand butik, det gör samarbetspartnern Röda korset, så bra, konstaterar Therese.

Samarbete med pastoraten är en annat väsentlig del i Gotlands stadsmissions verksamhet.

- Jag har nu åkt runt och pratat med samtliga pastorat och berättat om vår verksamheten. Alla är positiva. Nu har jag också fått med mig samtliga diakoner på en workshop den 12 januari. Då ska vi diskutera vad vi ska och inte ska samverka inom. Sven Sandström har gjort en intervjuundersökning med diakonerna som han då kommer presentera.

Stadsmissionens verksamhet har varit rätt vilande. Men nu är de igång. En väsentlig del är den nya engagerade och projektinriktad styrelsen. För Therese är detta nödvändigt för att hon ska känna sig trygg och veta att hon är på rätt väg.

- Det här arbetet känns så viktigt. Det är många på Gotland som kämpar med ensamhet, ekonomisk utsatthet och psykisk ohälsa. Vår uppgift är att finnas där med praktiskt stöd och också som en röst för dem som annars inte blir hörda. Vi bygger vår verksamheten på en för kyrkan lång tradition av diakoni och medmänsklighet. Jag ser oss som en samlande kraft som kan bidra till att fler får uppleva gemenskap och hopp i vardagen, avslutar Therese vårt samtal med.

Besök gärna stadsmissionens hemsida:
www.gotlandsstadsmission.se

Instagram: [gotlandsstadsmission](https://www.instagram.com/gotlandsstadsmission)

Therese Lindström är sedan i somras direktor för Gotlands stadsmission.
Foto: Lars Bäckman.

Tack vare frivilliga insatser -är kyrkorna öppna på sommaren

Text: Lars Bäckman.

Ett av Gotlands största besöksmål är de medeltida kyrkorna. De har ett stort kulturhistoriskt värde. Sedan flera år tillbaka har Visby stift en uttalad ambition att kyrkorna ska vara öppna och tillgängliga mellan den 15 maj och 15 september. Så är det också i de allra flesta församlingar. Men för att det ska vara möjligt får man till stor del förlita sig på frivilliga insatser. Helena Duvborg, är en av dem.

I en nationell jämförelse 2021 hade Visby stifts kyrkor i genomsnitt öppet 260 dagar per kyrka. Det var 60 dagar fler än Stockholms- och Växjö stift som var nummer två

församlingarna i stor utsträckning engagerat frivilliga för att låsa och låsa upp kyrkorna. I ett par pastorat har man inte lyckats rekrytera tillräckligt många för att klara öppethållande i alla kyrkorna. Troligtvis för att det inte har funnits någon sådan tradition i och med att kyrkorna tidigare var öppna i princip dygnet runt. En lösning på detta problem är digitala lås. Det har testats i ett par kyrkor och fungerat bra. Fler kyrkor är nu på gång med denna teknik.

Per Stumle är komminister i Vänge församling i Romaklosters pastorat. Här är alla sex kyrkorna öppna dagtid från mitten av maj till mitten av september.

”Sammanlagt är det säkert närmare 40 personer som är engagerade i de sex socknarna”

- Det fungerar alldeles utmärkt och det är knappast något som jag kan ta åt mig äran för. Först och främst är det respektive församlingsråd och sockenråd som ska hedras, men även hembygdsföreningarna gör ett bra jobb med att få ihop listor på sockenbor som ställer upp och sköter om det hela, berättar Per Stumle.

Sammanlagt är det säkert närmare 40 personer som är engagerade i de sex socknarna. I någon kyrka är det närmare 20 personer som under en säsong delar på uppgiften, i andra endast två.

Helena med barnbarnet Ester, kanske en blivande ”nyckelpiga”?
Foto: Joel Nilsson.

respektive tre. Men 2024 hade genomsnittet på antalet dagar sjunkit till ca 155 dagar. Den största anledningen till detta tapp var den skadegörelse som skedde i Hogräns kyrka 2018 och i Bro kyrka 2022 och som ledde till mycket kostsamma restaureringar. Därefter har försäkringsbolagen ställt betydligt högre krav på säkerhet och att kyrkorna endast ska vara öppna på dagtid. Det har lett till att

- Många sockenbor är stolta över sin kyrka. De vill visa upp den, säger Per och berättar hur intressant det är att titta i gästböckerna med besökare från såväl USA som Kina.

Kommentarerna visar också att besökarna uppskattar kyrkans vilsamma rum. Att få slå sig ner i stillhet, känna historiens vingslag, tända ett ljus. Det är sådant som många noterar.

- Jag upplever att våra kyrkor har många besökare under sommarmånaderna. En grupp som blivit allt vanligare under de senaste åren är de som "samlar på kyrkor". Det kan vara allt från mopedgäng som har som mål att besöka samtliga 92 medeltida kyrkor eller som utifrån Kyrkappen* vill besöka och pricka av öns kyrkor får norr till söder. En annan grupp är de som söker efter en avlägsen släktings grav. Kanske för att de har börjat släktforska.

När säsongen nått sitt slut och höstmörkret lagt sig bjuds alla som varit engagerade på smörgåstårter och en utvärdering görs. Det här brukar vara uppskattat och uppslutningen är nästan mangrann.

- Några stölder eller skadegörelser har inte rapporterats in i år, och vad jag förstått är det ovanligt, sammanfattar Per Stumle med och lägger till hur mycket han uppskattar sockenbornas engagemang som möjliggör målet att göra kyrkorna tillgängliga.

Helena Duveborg är "nyckelpiga" i Vänge

- Jag och min man Leif har tagit på oss att sköta öppning och stängning av kyrkan. Vi är nio personer som delar på det här i Vänge. Det innebär några veckor var under de tre sommarmånader som kyrkan är öppen, säger Helena Duveborg, och fortsätter:

- Det blir oftast en gemensam morgonpromenad. Det är visserligen bara 300 meter, men en fin start på dagen. Och så gör vi också en kvällspromenad och stänger. Vi ser till att det ser bra ut i kyrkan, tittar i gästboken, vilket alltid är lika roligt att läsa vad besökare skriver och var de är ifrån. Ibland har jag också med mig några blommor från trädgården.

Helena och Leif har under cirka tio år skött denna uppgift. Ibland träffar de på besökare och då kan de komma med frågor.

- Det är alltid roligt, säger Helena. Jag känner mig stolt över min kyrka. Det är ett hedervärt och viktigt uppdrag. Särskilt med tanke på att kyrkorna har fått dra ner på sina tidigare så generösa öppethållanden.

Helena skulle önska att alla kyrkor var öppna året runt.

- Det är så viktigt att kyrkorummet är tillgängligt. Att den som har behov av att gå in och sitta en stund i stillhet kan göra det, säger Helena och berättar att hon är uppväxt i Klinte prästgård, där hennes far, Ebbe Klint, var präst.

- Den kyrkan stod öppen i 36 år! Det var aldrig någon stöld eller skadegörelse som jag minns. Men en morgon fann pappa en sovande man i kyrkan. Nästa natt erbjöds han sovplats i vår flygel, vilket han tackade ja till. Han stannade sedan hela vintern och kom tillbaka året därpå. Han blev en god vän till familjen minns Helena och ler.

Helena med barnbarnet Ester utanför Vänge kyrka.
Foto: Joel Nilsson.

***Kyrkappen är 100 kyrkornas ö, där alla Gotlands kyrkor presenteras i ord och bild och med fördjupningar. Den finns att ladda ner gratis i Appstore.¹**

Domkyrkan 800 år

Jubileumsåret börjar närma sig sitt slut – och så mycket som har hänt!

Ett samtal med domprost Anna Lundgren bekräftar det. Text: Lars Bäckman. Foto: Mattias Wahlgren.

- Det har varit ett jätteintensivt år. Men väldigt roligt, lägger domprost Anna Lundgren snabbt till, när vi ses för att prata om jubileumsåret som nu börjar närma sig sitt slut.

”Vissa firar en helg, men vi valde att fira under ett helt år”

- Vissa firar en helg, men vi valde att fira under ett helt år, fortsätter hon och skrattar.

Det började på nyårsdagen med Domkyrkan i ord och ton. Berättelser och musik från varje århundraden framfördes i olika delar av kyrkan. Det hela avslutades med att alla gick ut på kyrkbacken och i kvällsmörkret tändes jubileumslogotypen på kyrkans fasad. Till denna inledning hade Anna Lundgren skrivit en jubileumspsalmsom under det gångna året har sjungits många gånger.

Inne i kyrkan blev det de 5000 fredsduvorna som hängdes upp i taket något av en symbol för jubileumsåret.

- Jo det blev en succé. De tillverkades på

förskolor, skolor, arbetsplatser och av privatpersoner från hela ön. Det var egentligen tänkt att de bara skulle hänga uppe tillfälligt men kom att bli kvar större delen av året, konstaterar Anna nöjd. Först nu när julens alla levande ljus ska tändas i ljuskronorna har de tagits ner.

Musik är självklart vid ett jubileum och i Visby domkyrka har konserter av allehanda slag kunna höras. Det är allt från instrumentalt musikern Christoffer Lundqvists mycket uppskattade konsert den första maj då han spelade improviserad elektronisk musik, samtidigt som invigningen av fredsduvorna skedde, till orgelkonserter på den 400 år gamla orgeln. I och med att Visby var värd för Hansedagarna 2025 arrangerade Domkyrkoförsamlingen med stöd från Svenska institutet, Hansa organ festival. Förutom konserter innehöll festivalen en kompositörs tävling som resulterade i Hansa organ Book.

Böcker har producerats. Församlingen engagerade professor Dick Harrysson att skriva Sankta Maria - från köpmanskyrka till katedral. Ett imponerande verk där många människor och händelser under 800 år trä-

der fram i berättelser. Boken är rikligt illustrerad med nytagna foton av Anna Sundström. En bok om 1499 års orgel har också publicerats och så gjordes det också en uppskattad barnbok; Alla tiders S:ta Maria och ... kyrkråttan. Prästen Petra Guteskär skrev texten och kyrkomusiker Alma Emilsson skrev musiken som knyts till berättelsen. Det blev också en uppskattad teateruppsättning av den. Boken gavs ut på svenska och tyska. Nu planeras även en engelsk upplaga.

”Jubileumshelgen 25- 27 juni, blev så klart en höjdpunkt”

- Jubileumshelgen 25- 27 juni, blev så klart en höjdpunkt. Här önskade vi att det skulle finnas något för alla. Vi ville visa upp vad Visby domkyrkoförsamlingen är och står för, berättar Anna entusiastiskt. På fredagskvällen var det Jan Eliasson som talade om diplomati och bristen på sådan i världen i dag. Det här blev en av mina höjdpunkter under det gångna året. Jag kopplar mycket av det han berättade om till kyrkans roll i dagens samhälle.

På lördagen var det verkligen ett brett program: Karl Petters orkester, teaterföreställning, Claes Holmgren bjöd på en orgelkonsert, Dick Harrysson föreläste och så avslutades lördagen med en konsert med Tomas Andersson Wij. På söndagen var det dags för den stora jubileumshögmässan.

- Ja det var verkligen stort. Med nyskriven musik av Peter Alrikson och Alma Emilsson och ett beställningsverk, Magificat av Agneta Sköld, fick musiken en framträdande roll. På kyrkbacken samlades mycket folk som via stora tv skärmar följde mässan. Vi gick även ut med nattvarden till dem. Efter mässan blev det kyrkkaffe på kyrkbacken. Och så får vi inte glömma alla inbjudna gäster, där bland annat kronprinsessparet deltog, och satte lite extra glans på jubileumsdagen.

Att räkna upp allt som hänt under det gångna året är inte lätt. Föreläsningsserien Livsviktigt har haft som tema 800 år, likaså de månatliga utställningarna som på olika

sätt har speglat de gångna 800 åren (har man missat någon av dem finns de dokumenterade på hemsidan). Under hösten har perspektivet varit blickar mot framtiden. Till allt detta har guidningar tagit rejäl fart och ett antal specialvisningar av konst, måleri och textilier har kompletterat de tidigare visningarna. Konserter har fortsatt i höst med bland annat Händels Messias och den 10 november lanserade Domkyrkoförsamlingen ett alkoholfritt öl med mathistorikern Edward Blom som dragplåster.

- Det känns som att folk vågar komma hit till Domkyrkan. Vi har slagit an en ton och vi kan uppfylla den förväntan och längtan som finns hos människor, säger Anna när vi glädjande konstaterar hur många människor som faktiskt har besökt alla dessa aktiviteter och gudstjänster under det gångna året.

”Vi kan uppfylla den förväntan och längtan som finns hos människor...”

- Men allt vad vi gör ska så klart ha ett syfte och vi ska veta varför vi gör det, betonar Anna och lägger till att Sankta Maria är såväl en församlingskyrka som stiftskyrka, men även en besökskyrka. Det kan förklara den bredd kyrkan har i sitt utbud.

Det är bara att konstatera att många uppskattar domkyrkan, dess roll och plats. Och möten med människor är det Anna sätter allra högst. Men också samarbetet med Region, länsstyrelse och andra av civilsamhällets organisationer.

”Vi är ingen subkultur. Man räknar med oss. Vi är med och tillsammans bygger vi ett gott samhälle”

- Vi är ingen subkultur. Man räknar med oss. Vi är med och tillsammans bygger vi ett gott samhälle, menar Anna och fortsätter: Gotlänningarna ska känna att det här är de-

ras kyrka, och där tycker jag att vi är i dag. Det kan man bland annat se på att antalet konfirmander har ökat rejält.

Anna Lundgren och församlingens personal kan vara nöjda. En projektgrupp har arbetat med årets aktiviteter, men naturligtvis har nästan all personal kopplats in på olika sätt.

- Kom ihåg, att samtidigt som detta har skett, så har all den vanliga ordinarie verksamheten pågått! säger Anna och tacksamt riktar hon sig till alla medarbetare och frivilliga insatser som gjorts under året.

Nu återstår några programpunkter fram till nyårsafton då året knyts ihop. Med 800 års erfarenhet riktas nu blickarna framåt!

S:ta Maria - en 800 åring i tiden. Foto: Lars Bäckman.

En egen öl - Santa Maria ale – fest i kyrkan

Som en rungande avslutning på jubileumsåret, fast det bara var den 10 november, fylldes kyrkan med människor som var nyfikna på den alkoholfria öl som speciellt tagits fram av Barlingbo bryggeri till S:ta Maria kyrkan. Text: Lars Bäckman.

Ursprungsidén kom från stiftsprost Bimbi Ollberg, en vision han hade burit med sig sedan den dag i ungdomen då han bestämde sig för att bli präst, att i en kyrka kunna få sitta ner, dricka en öl och samtala, så som man gör när man träffas på så många andra platser i samhället. Och så blev det, till sist.

Mathistorikern Edward Blom var inbjuden att tala om ämnet: Han inledde med att förklara att han tyckte om såväl kyrkan som öl och därför var väl lämpad att prata om ölets historia knutet till kyrkan.

En historia som började 500 år före Kristus födelse, via vikingarnas öldrickande vid firande av asagudarnas högtider. Vidare via klostrens mer storskaliga bryggerier och hur farligt det var att dricka vatten till nykterhetsrörelsen och frikyrkornas motstånd mot alkohol, och så slutligen 1900-talets restriktioner som ledde till en "bryggeridöd", men

Edward Blom, mathistoriker, berättade om två saker han tyckte om: öl och kyrkan. Foto: Mattias Wahlgren.

en näring som så sakta återhämtade sig och på 2000-talet blomstrade upp i en mängd mikrobryggerier. Där var vi nu i kyrkan. God stämning med öl och korvtilltugg och många samtal, om öl, om Gud och om livet.

Visby stift går före i omställningen

- Energimålet i färdplanen redan nådd

Text: Lars Bäckman och Pernilla Hallbom.

Visby stift arbetar målmedvetet för att nå Svenska kyrkans effektmål i färdplanen 2030. Vilket innebär att aktivt ta ansvar i den pågående klimatkrisen och minska den egna klimatpåverkan. Det pågår ett brett arbete inom hela stiftet - att bland annat ställa om till fossil-fria transporter, energi-effektivisera byggnader, göra satsningar på förnybar el och välja mer medvetna inköp.

Färdplanen är uppdelad i tre etappmål, där första etappen nu är avklarad. Resultatet visar att arbetet verkligen går framåt inom Svenska kyrkan i hela Sverige, men att det ännu återstår stora utmaningar gällande energianvändning och transporter.

För Visby stifts församlingar på Gotland är uppvärmningen av våra byggnader fortfarande den största utmaningen, även om vi redan når målet på 115 kWh per kvadratmeter och år, säger Pernilla Hallbom, klimat- och miljösamordnare i Visby stift. De flesta kyrkor värms endast vid användning och har annars mycket låg eller ingen grundvärme, vilket håller energiförbrukningen nere men samtidigt innebär att kalla kyrkor kräver hög effekt när de väl ska värmas upp. Traditionellt har oljepannor och el klarat detta bäst, men eftersom all fossil uppvärmning ska vara utfasad till 2030 står några pastorat inför svåra val. Vissa kyrkor har gått över till flis eller värmepumpar, men många av de befintliga anläggningarna är gamla och behöver ersättas och investeringar i nya system är ofta kostsamma.

När det gäller uppvärmning prövas olika lös-

ningar med förnybar el. Solpaneler på kyrktaken är i dagsläget inte aktuellt, men däremot på intilliggande fastigheter och kringbyggnader. Genom projektet Ö-drifta undersöks tillsammans med Energicentrum möjligheterna med energilagring exempelvis i

batterier, som skulle kunna vara ett alternativ för att värma upp kyrkorna vid behov. På Gotland har vi också utmaningen inom området transporter. Bristen på laddstationer och miljövänliga tankmöjligheter på ön begränsar takten. Här krävs förändrade beteenden och andra arbetsrutiner för att hitta nya sätt att resa.

– Ett fint resultat i pågående hållbarhetsarbete är våra kyrkogårdar där man arbetar aktivt med återbruk, biologisk mångfald genom att skapa ängsmark, använda komposterbara material, lokalodlade växter

och spara regnvatten med mera säger Pernilla.

- Min roll är att inspirera och stötta pastoren i hållbarhetsarbetet. Jag har inte varit på plats så länge, men har nu besökt alla pastorat i stiftet. Överallt möts jag av ett starkt engagemang för miljöarbetet, som idag är en naturlig del inom flera verksamhetsområden.

- Jag är optimistisk. Visby stift har goda möjligheter att klara effektmålen, vi är ett litet stift med korta avstånd till varandra, som är en stor styrka i omställningsarbetet. Tillsammans kan vi arbeta aktivt för att den jord vi lämnar till kommande generationer ska vara livskraftig och fylld med hopp och möjligheter. Vi kan också vara en stark inspiratör för hela Gotland i den gröna omställningen.

Att värma upp kyrkorna är en stor utmaning. Foto: Ole Kaspersen.

Konservator

- En barndomsdröm som gick i uppfyllelse Text: Lars Bäckman.

Kanske var det söndagarnas gudstjänster, när hon fick följa med sin mor till Vallstena kyrka, som ledde Marleen in på yrket konservator. Där satt hon under kyrkans vackert målade valv och beundrade måleri och skulpturer. Tänk om hon då hade vetat att just denna kyrka skulle bli den första som hon fick uppdraget att rekonstruera 1700-tals måleriet i.

Högt upp under Väte kyrkas valv har Marleen sin arbetsplats.
Foto: Lars Bäckman.

- Jag har alltid gillat sådant som är vackert. Och kyrkorna är så vackra, så fascinerande. Vilket hantverk! Jag visste tidigt att jag ville arbeta med kyrkor, säger Marleen.

Men det skulle dröja många år innan hon kunde titulera sig konservator.

Make, bondgård i Hörsne, fyra barn, ja, det kom i första hand. Men måleriet fanns där hela tiden; kvällskurser och som avkoppling när hon var ledig. Först när Marleen hade fyllt 40 år tog hon de första kliven mot sitt drömyrke. Det blev en tvåårig praktisk konstutbildning i Visby samt i Italien. Parallellt läste hon upp sina betyg och sökte och kom in på Byggnadsvårdsprogrammet på Högskolan på Gotland där hon tog sin kandidatexamen. Hon läste även parallellt konstvetenskap, tog extra kurser som kyrkohistorikerna Joakim Hansson och Evert Lindqvist hade på högskolan och som var inriktade på kyrkokonst och historia. Men den som kom att betyda mycket var Carl-Gustaf Eliasson, en stenkonservator som hon beundrade och som arbetade mycket på Gotland. Han blev och har blivit Marleens mentor och där fick hon också praktik.

”Allt jag har lärt mig i konservatoryrket har jag lärt av honom”

- Han har betytt otroligt mycket för mig. Allt jag har lärt mig i konservatoryrket har jag lärt av honom. Vi har fortfarande mycket kontakt, säger Marleen.

Det är 16 år sedan hon startade företaget Ars Mundi Konservering Sten & Muralt AB. I dag har hon tre anställda. De är betydligt fler under sommarhalvåret och naturligtvis så tar företaget in specialkompetens när det

behövs. Uppdragen är många, både på Gotland och även på fastlandet. Just nu har hon bland annat haft några uppdrag åt kungahuset.

- Jo så är det, säger Marleen och skrattar. Jo vi har bland annat konserverat den stora porfyrvasen vid Rosendals slott och skulpturer på Kungliga Djurgården, Karlbergs slott och så har jag gjort ett program för konserveringsarbeten gällande samtliga gravvårdar på den kungliga begravningsplatsen vid Brunnsviken.

Marleen är blygsam, så när jag frågar hur hon får sina uppdrag dröjer hon med svaret. Någon marknadsföring gör hon inte utan det är goda referenser från tidigare jobb; att företaget är noggranna och kan sin sak, som leder till det ena och andra jobbet.

”Ska en målning restaureras så är det samma tillvägagångssätt som när målningen utfördes som gäller”

Vi sitter i Väte kyrka på en byggställning strax under ett av långhusets höga valv. Så här ser hennes arbetsplats ofta ut. Marleen arbetar med ett, på kalkmuren målat, invigningskors. Det gäller att hitta rätt färg och nyans. Färgerna får inte bli för starka. Hon har penslar, pigment, kalk, kalkvatten, ja, i stort sett detsamma material och redskap som användes för 700 år sedan. Penslarna har blivit bättre, men annars är teknik och det mesta detsamma. Att försöka med andra material, tekniker eller genvägar visar sig oftast efter ett par år vara en vanskelig väg. Ska en målning restaureras så är det samma tillvägagångssätt som när målningen utfördes som gäller. Punkt slut. En fläkt surrar nere i kyrkan. Klockan är halv fem och de andra har gått hem. Det är så här Marleen trivs bäst, att få sitta och arbeta med en målning, gärna högt upp under valven. Ett arbete som kräver koncentration och noggrannhet. Det är ingen idé att stressa. Det får ta den tid det ska.

Måleri och konservering av sten är det som Marleen framförallt arbetar med. Träarbeten, glas och att hugga nya stendetaljer överlåter hon till dem som kan det bättre. Konservering av sten innebär moment som rengöring, reparation, oftast med att man bygger upp och lagar med stensmjöl och bindemedel.

Bättre penslar, annars samma material, då som nu.
Foto: Lars Bäckman.

- Ska man vara en bra konservator krävs det stor ödmjukhet. Det gäller att inse att man själv bara är en liten del i kyrkans och målningens historia. Men man för vidare det som en gång skapats med stor hantverks- och konstnärlig skicklighet. Det har jag stor respekt inför och det är också det som är så givande med mitt arbete.

- Materialkännedom och att förstå tekniken är så viktiga. Man måste ha form och färg i händerna, betonar Marleen, men lägger till: att göra förarbetet, dyka ner i arkiv, leta gamla bilder, prata med församlingsbor och skriva samman en dokumentation och arbetsbeskrivning, det är något jag också verkligen är rodd av.

I Väte kyrka räknar Marleene med att arbeta under en längre tid, det blir många timmar. Det är såväl det rikliga måleriet från tre århundraden som ska konserveras, men också samtlig arkitekturbunden sten i kyrkan, såsom valvbågar, pelare, kapitäl, altare och så vidare. Kyrkan planeras att återinvigas vid påsk 2026.

Det är stora tidskrävande jobb, jobb som ska göras så bra att de egentligen inte syns. Så jag undrar, får du uppskattning för dina insatser?

- Visst får jag det. Jag arbetar åt församlingen, åt sockenborna i deras kyrka, även

Rätt nyans är avgörande.
Foto: Joel Nilsson och Lars Bäckman.

om uppdraget kommer från Samfällighet Gotlands kyrkor. För mig räcker det att någon församlingsbo tittar in, följer arbetet och kommenterar. Det är deras kyrka och det är gott nog för mig, säger Marleen.

Sedan ett par år har man alltid "öppet hus" under restaureringens slutfas. Det är mycket uppskattat och lockar mycket besökare, främst från de närmaste socknarna. När restaureringen är klar återöppnas kyrkan, oftast av biskopen. Ett litet häfte som presenterar kyrkan och vad som har gjorts sammanställs av Gotlands Kyrkohistoriska sällskap. Här får konservatorn utrymme att berätta om sina insatser.

Det är inte bara i Gotlands landsbygdskyr-

kor som Ars Mundi har uppdrag. När jag frågar om ruinerna i Visby så har företaget gjort större och mindre jobb i flertalet av dem. Då handlar det främst om att laga sten eller fästa upp puts som släppt. Men i S:t Lars korvalv fanns det fragment av måleri och även i S:ta Katarina som Marleen har arbetat med.

- Vi har också restaurerat en mängd gravstenar, framförallt så kallade kulturgravar. Det är tacksamt. På sommarhalvåret är det många besökare på kyrkogårdarna och de kommer ofta fram och visar sin uppskattning. Det gillar jag och att den, innan rätt anonyma gravvården, blir fin och texten ifyllt känns bra.

Hon berättar att mormors far var glaskonservator Reinhold Lydahl. Han har restaurerat många av Gotlands unika glasmålningar och arbetade nära med bland annat Johnny Roosval. Se där, här fanns det ett påbrå! Marleen har förresten hans stora samling av glas, glasbitar och verktyg.

Till sist: har du någon favoritkyrka?

- Alla kyrkor har något, säger Marleen och tänker efter: Ska jag bara nämna en kyrka, ja till och med en målning så är det draken i koret i Lärbro kyrka. Den är fantastisk. Börjar med ett skulpturerat huvud under en konsol i sten, går över i en i puts uppbyggd kropp och avslutas med en målad lång svans – det är raffinerat!

Prästlönetillgångarna - vad händer där?

Arvid Mickelåker, egendomschef för Prästlönetillgångarna, berättar. Text: Lars Bäckman.

- Det stora som har skett på det nationella planet är förslaget till Kyrkomötet utifrån den omdebatterade Skogsutredningen. Nu ligger ett förslag att Kyrkomötet ska besluta om ändringar i Kyrkoordningen gällande Prästlönetillgångarnas förvaltning. I stället för att utgå från de tre mål som gäller vid certifiering, alltså ekonomisk-, ekologisk- och social hållbarhet, ska nu även andlig hållbarhet bli ett riktmärke och mål för hur skogarna ska brukas och förvaltas, berättar Arvid.

Det här kräver tolkningar och kommer säkert diskuteras en hel del innan det har hittat sin rätta betydelse. Ärkebiskopen har förklarat att utifrån de tre befintliga kriterierna så är "Andlig hållbarhet" det som omsluter dessa.

- Ja, det handlar om ansvarstagande och långsiktig hållbarhet, att förvalta skapelsen ansvarsfullt, förklarar Arvid och ger ett exempel hur svårt det kan vara: Har du huggit ner skog och planterat ny skog så binder den mycket koloxid när den växer, men å andra sidan har du tryckt ner den biologiska mångfalden. Men efter hundra år så har de växt till och mångfalden blomstrar återigen. Å andra sidan är det inte heller ansvarsfullt att bara lämna skogen vind för våg. Det gynnar inte klimatet och inte heller den ekonomiska hållbarheten.

Vad innebär det här för Prästlönetillgångarna på Gotland?

- Vi vet som sagt inte riktigt hur det här ska tolkas så det är svårt att svara på, men det kan innebära försämrad ekonomi och för mer arbete för förvaltningen, framförallt skogsförvaltningen. Men vi får förhoppningsvis en bättre dialog med de som värnar än mer för miljön, säger Arvid, tänker till och fortsätter:

- Ja det här behöver vi diskutera för att komma fram till en praktisk väg.

Andra betydande beslut – Klinteberget blir naturreservat och PLT köper in sig i en solpark.

Det blir ett naturreservat på Klinteberget, alltså ovanför Klinte kyrka. Prästlönetillgångarna har inte sålt sin mark på berget, men får ersättning genom ett så kallat områdesskydd. Det är alltså fortfarande PLT som äger marken men Naturvårdsverket har rådigheten över det. PLT har fått ersättning utifrån den skog som finns på fastigheten och som alltså inte kommer kunna brukas. Tidigast under hösten 2026 kan naturreservatet bildas. Reservatsföreskrifter ska först skrivas. I dag används berget i stor utsträckning för friluftsliv och det kommer säkert beaktas.

Prästlönetillgångarna har köpt andelar i Austerland energi i Kräklingbo. Det är en solpark strax nordväst om kyrkan som producerar solenergi och säljer den via nätet till Geab. Köpet omfattar 25 andelar för totalt 275 000 kr.

Förändringar i organisationen

Under året har stiftskansliet gjort om organisationen så att det numera finns fem enheter med varsin enhetschef. Egendomsförvaltningen är en av dessa enheter och som Arvid Mickelåker är chef över. I enheten jobbar Line Obermeier som är egendomsförvaltare och ansvarar för alla arrenden/upplåtelser av jordbruksarrenden, jakt med mer. Sedan cirka ett år är Henriette Bolz anställd som förvaltningsassistent med ansvar för de administrativa rutinerna. Ekonomitjänster köps fortfarande från stiftskansliet även om Line kommer att överta en del av detta.

Skogsförvaltaren Sven-Olof Eliasson från Skogssällskapet går i pension under 2026. I månadsskiftet januari - februari kommer därför en extra resurs, men Sven-Olof kommer att finnas kvar i bakgrunden under kommande år. Detta är planen innan förvaltningen vet vad konsekvenserna av skogsutredningen blir.

Möte i Rom för presbyteriet och diakonatet i Svenska kyrkan i utlandet

Text: Biskop Erik Eckerdal.

Den 22–23 september samlades präster och diakoner med tjänst i utlandskyrkan till ett gemensamt möte i Rom. Mötet hölls på ett hotell på vägen mellan Rom och Roms internationella flygplats Fiumicino. Deltagarna såg därför egentligen inte Rom, men ett antal av deltagarna valde att förlänga vistelsen med en eller flera dagar för att se och upptäcka Rom - antingen enskilt eller tillsammans med andra kollegor.

Deltagarna var präster och diakoner från alla världens hörn. Allt från Melbourne i Australien till Los Angeles, San Francisco och från församlingar runt omkring i Europa, samt tjänstepersoner från Kyrkokansliet och undertecknad. Syftet med mötet var, utöver kollegial samvaro och delande av erfarenheter, att diskutera den pågående omstruktureringen av utlandskyrkan och hitta vägar framåt.

Alla deltagare samlade.
Foto:
Åsa Höjer.

Avdelningschefen för Svenska kyrkan i utlandet, Rickard Jönsson, inledde med att beskriva det arbete som pågått sedan maj 2023 när Kyrkostyrelsen fattade beslut om en ny organisation för utlandskyrkan, samt den utvärdering som genomförts av den tidigare stiftsdiakonen i Visby Inger Hägg tillsammans med den tidigare kyrkoherden i utlandskyrkan Per Edler under våren 2025. Baserat på utvärderingen presenterade Rickard Jönsson en åtgärdsplan som grund för det fortsatta arbetet. De deltagande prästerna och diakonerna diskuterade åtgärdsplanen i mindre grupper och redovisades sedan sina kommentarer såväl som förslag på tillägg. Vanliga synpunkter var att uppdelningen mellan tillsyn i Visby och främjande i Uppsala är en märklig och oegentlig uppdelning som nu sedan 2003 visat sig inte riktigt fungera. Istället bör tillsyn och främjande hållas ihop som två sidor av samma mynt. Inte minst blir styrningen av utlandskyrkan oklar. Andra frågor som nämndes var önskemål om

tydligare kontakt- och kommunikationsvägar, tydligare gemenskap med kyrkan hemma i Sverige, utbildning av kyrkoråden i kyrkorätt och organisation, såväl som utbildningar för volontärer.

Tilläggsas kan att Kyrkomötet i november fattade beslut om att ge Kyrkostyrelsen i uppdrag att utreda hur tillsyn och främjande i SKUT skall föras samman.

Dag två ägnades åt att arbeta med frågan om hur vi ser framåt och utvecklar utlandskyrkans arbete och dess församlingar. Undertecknade presenterade den av domkapitlet i Visby utfärdade vägledningen för framtagandet av Församlingsinstruktion (FIN) för de svenska församlingarna utomlands. Då Kyrkoordningens direktiv för FIN delvis skiljer sig åt för församlingarna i utlandet och för församlingarna i Sverige är vägledningen delvis annorlunda formulerad. Bland annat ska församlingarna i utlandet redovisa hur arbetet ser ut i relation till andra kyrkor och i relation till de svenska diplomatiska beskickningarna. Presentationen inleddes med en beskrivning av det arbete som bedrivits med kyrkoherdarna på Gotland för att gemensamt formulera mission och vision och en gemensam strategi, samt hur detta relaterar till Församlingsinstruktionen som ett strategiskt dokument för församlingen. FIN ligger sedan till grund för församlingens verksamhetsplan och budget. På motsvarande sätt är tanken att kyrkoherdarna i utlandsförsamlingarna gemensamt ska arbeta fram utkast på mission och vision som sedan kan ligga till grund för församlingarnas arbete med att utforma lokalt förankrade Församlingsinstruktioner, som sedan utfärdas av domkapitlet i Visby.

Första helgen i november samlades kyrkorådsordföranden tillsammans med avdelningschef Rickard Jönsson och undertecknad i svenska församlingen i Frankfurt och diskuterade motsvarande frågor. Senare i november hölls motsvarande samling med ordföranden för församlingarna i USA, då hade dock inte jag möjlighet att närvara. Sammantaget har de tre konferenserna lagt en första grund för att arbeta vidare med utlandskyrkans fortsatta utveckling när nu de flesta, men ännu inte alla, förändringar som Kyrkostyrelsens beslutade om i maj 2023 har genomförts.

+Erik Eckerdal

Läger lockar. Ett av dem är på fastlandet. Foto: Norra Gotlands pastorat.

Att konfirmera sig är inte töntigt

Text: Lars Bäckman.

En trend i hela Sverige är att antalet konfirmander har ökat de sista åren. Ett snabbt nedslag på Gotland stärker den bilden även i Visby stift. Konfirmandverksamheten är väl inarbetad med engagerad personal och många ungdomar vill även fortsätta som unga ledare efter sin egen konfirmation. Dessa unga betyder mycket, inte minst som förebilder.

I Visby domkyrkoförsamling kan man konstatera att det är cirka 130-140 konfirmander till läsåret 2025-26. För två år sedan var det endast 30 ungdomar som deltog i konfirmandundervisningen. En förklaring till de då låga siffrorna kan ha berott på efterdyningarna av pandemin. Men att intresset för konfirmation har ökat rejält det råder det ingen tvekan om. Vad beror det på?

- Jag tror att när man upp till ett visst antal konfirmander så har man passerat en tröskel och då vill fler vara med, säger Anna Lundgren, domprost, Visby domkyrkoförsamling och fortsätter: Forskningen visar också att unga i dag är mer sökande. Den unga generationen har inte heller fördomar mot kyrkan på samma sätt som tidigare.

Domkyrkoförsamlingen har också genomfört kommunikationskampanjer och också arbetat medvetet med olika aktiviteter för barn och unga.

- Förut var vår svaghet 12-13 åringar. Vi

saknade verksamhet för den åldersgruppen, men nu har vi det och det ger resultat. Det är ett gott arbete vi har gjort, Inte minst våra ungdomsledare, "gråtröjorna", konstaterar Anna Lundgren.

På Norra Gotland har antalet konfirmander också ökat

- Jo vi har många konfirmander här på Norr. I år är vi 25 i min grupp, vilket är fler än i fjol, säger Johan Sunnerstam, komminister i Norra Gotlands pastorat.

- Vi har lagt upp undervisningen som lägerkonfirmation så ungdomarna kan komma från hela norra Gotland. Det blir sammanlagt sju gånger per år som vi ses. Vid ett av tillfällena har vi lägret på fastlandet.

"Åka på läger, lära känna nya ungdomar och lära känna Gud"

Varför vill ungdomar konfirmera sig?

- På den frågan brukar vi få tre svar: att de vill åka på läger, lära känna nya ungdomar och att lära känna Gud. Att det blivit fler konfirmander handlar också om en attitydförändring; Att vara engagerad i kyrkan är inget ungdomar i dag tycker är töntigt. Våra unga ledare går till skolan i sina ledartröjor. Det skäms man inte för, och varför skulle de göra det? säger Johan Sunnerstam.

Nu är alla Gotlands kyrkor ordentligt genomgångna och dokumenterade - och nya upptäckter har gjorts!

Efter sex års arbete kan nu arkitekten och konstvetaren Jakob Lindblad och antikvarien Eva Selin andas ut. Alla kyrkor med kyrkogårdar har besökts och dokumenterats, och det på ett sätt som inte tidigare har gjorts! Och naturligtvis har en hel del nya spännande upptäckter gjorts i detta gedigna arbete! Text: Lars Bäckman.

Egentligen så kan bakgrunden till detta projekt sägas börja med att kyrkan och staten skildes åt år 2000. Riksantikvarieämbetet har i denna nya ordning ett övergripande ansvar för att kyrkorna underhålls och bevaras väl. Till detta har man årligen delat ut anslag till stiftet genom så kallad Kyrkoantikvarisk ersättning. Men det innebär att Riksantikvarieämbetet också ställer höga krav på att Sveriges kyrkor är väl dokumenterade, såväl utifrån vad som är särskilt värdefullt och för framtida behov av underhåll.

Dokumentationer har tidigare gjorts, underhållsplaner likaså, men de kan vara gamla och en hel del har omprövats under de år som gått. Underhållsplaner har också en tendens att rikta in sig mer på skador och bortsett från kyrkans värdefullaste delar. De stora verken, Sveriges Kyrkor som fram till i dag omfattar i Visby stift 85 av de 92 medeltida

kyrkor, är värdefulla och innehållsrika, men flera dras just med att så mycket har omprövats sedan de skrevs. Några publicerades för över hundra år sedan.

År 2019 tog alltså Gotlands museum och Visby stift ett gemensamt avstamp i att ta fram nya, fördjupade studier av stiftets alla kyrkor på Gotland, och för första gången även undersöka och beskriva alla vindar och torn noga!

”En risk att peka ut vad som är ”värdefullt” gör att allt annat ibland har betraktats som mindre värdefullt”

- Jo vi har varit uppe på alla vindar och klättrat i alla torn. Intressanta konstruktioner och en del märkliga renoveringar har noterats i detta spännande och ibland ganska fysiskt ansträngande uppdrag, säger Jakob Lindblad. Redan som ung pojke cyklade han på somrarna runt tillsammans med sin bror och klättrade i Gotlands kyrktorn och på kyrkvindar.

Förbjudet? Kanske det, men preskriberat vid det här laget. Men det förklarar lite av bakgrunden till hans yrkesval och inte minst, entusiasm för detta uppdrag.

Eva Selin, antikvarie på Gotlands museum, har till stor del riktat

I projektet har också kyrkogårdarna inventerats och beskrivits. Vacker allé, Guldrupe kyrka. Foto: Lars Bäckman.

in sig på kyrkogårdarna där såväl gravvårdarnas konsthistoria- som utformning av kyrkogård och växtlighet noteras. Det är intressant! Likaså har arkeologiska aspekter kommit in för första gången i liknande inventeringar.

- En risk att peka ut vad som är "värdefullt" gör att allt annat ibland har betraktats som mindre värdefullt och därmed inte omhändertagits på rätt sätt, säger Jakob Lindblad.

Det var också viktigt för Jakob och Eva att skriva texter som skulle vara intressanta att läsa även för den som inte var fackman.

- Vi har inte fördjupat oss i ikonografi i kalkmålningar och dopfuntar eller andra mer detaljerade beskrivningar. Bara det nödvändigaste.

Och så har det fotograferats! I varje kyrka har

cirka 500 bilder dokumenterat exteriör och interiör, men också vindar och torn! Något som alltså inte tidigare gjorts. Här är det mycket konstruktion, skarvar och detaljer som det nu alltså finns bra bildmaterial på.

- Senare tiders förändringar har det tidigare inte lagts ner mycket tid på att beskriva, kanske har det inte ansetts relevant vad man gjorde på 1700-talet till exempel. Men det kan ha stor betydelse för hur kyrkan ser ut och vad som egentligen är bevarat, förklarar Jakob Lindblad.

Hemmablindhet är ett annat problem, som Jakob Lindblad med sitt nationella perspektiv, ibland står inför. Saker och ting som är vanligt förekommande på Gotland, men inte

på fastlandet, får inte den uppmärksamhet den förtjänar. Tänk bara på att cirka 90 procent av alla medeltida glasmålningar som finns bevarade i Sverige, finns på Gotland!

Inventeringen som går under det lite tunga namnet Karakteriseringsprojektet, finns nu utlagt på nätet bland annat via Gotlands museum och Visby stifts hemsida och är tillgängligt för alla som är intresserade av Gotlands kyrkor, och alltså mycket intressant och läsvärt.

Men Jakob vad ska du göra nu när detta arbete är avslutat?

- Jag fortsätter att undervisa på Uppsala universitet, i konstvetenskap, både här i Visby och i Uppsala, men i dagarna har Eva Selin och jag fått klart att vi får pengar från Berit Wallenbergs stiftelsen för att skriva de återstående sex kyrkorna på Gotland som saknas i serien Sveriges Kyrkor, nämligen Fardhem, Havdhem, Öja, Hamra, Fide och Sundre. Så om ett par år är denna serie komplett för Gotlands del också.

Under sex år har Jakob Lindblad och Eva Selin arbetat med att dokumentera alla Gotlands kyrkor. Den 25 november redovisade de sitt arbete på Gotlands museum. Foto: Lars Bäckman.

Torn och vindar har tidigare inte direkt dokumenterats. Foto: Eva Selin.

Kyrkober beskrivningarna hittar du här Länk till Visby stiftshemsida www.svenskakyrkan.se/visbystift/kyrkoberbeskrivningsprojektet

”BEI” – julens lilla ord av Petra Guteskär.

Gutamålet har en alldeles särskild plats i många gotlänningars hjärtan och även de minsta av ord kan ha stor betydelse. Ett ord som har fastnat hos mig nu i juletid är ”bei” som betyder vid.

Jag kan höra gammelmoffas röst där i julstöket i Halla: ”Kum nå töisunge u sätt di bei mi ska ja tal um...” och jag visste att det skulle innebära något speciellt, för hos Einar vid Hallegårda rådde julens spänning och generositet året runt.

Kanske är det en språklig slump, kanske är det ett stilla leende från språkets mästare själv, när gutemålets ”bei” har samma uttal som att bedja på gotländska.

Den språkliga finurligheten verkar bära julens innersta mening. För var det inte just det herdarna gjorde den där första julnatten. De satt ”bei” varandra när de plötsligt fick änglasällskap och sedan kunde de inte annat än följa ljuset från Betlehemsstjärnan för att vara ”bei” barnet. De ville gå mot det heliga den här

unika natten och de blev så drabbade att de ville ”bei” (be) där de stod ”bei” (vid) krubban.

Och kanske hittar vi julens innersta kärna i det där ”bei-andet”. I en värld som ofta går förbi uppmuntrar det lilla gutamålsordet till att ställa sig vid och stanna vid både varandra och Gud själv. För där händer julen som bäst, när vi är ”bei” varandra och ”bei” Gud.

Genom det lilla ordet viskar ett urgammalt språk sitt evangelium och visar genom ordleken att närvaro och bön hänger ihop. Så när julens crescendo närmar sig, när tempot rusar och stillheten samtidigt lockar, får vi förnas i en enkel men allomfattande gutamålsbön: ”Lär mi Gud, ti u vare bei.”

Fortfarande ljuder minnet av gammelmoffas ord där i Hallegårdas kök. ”Kum u sätt di bei mi ska ja tal um...” Som en påminnelse om att julens språk inte bara vill talas – det vill levas. Allt börjar med att vi vågar vara ”bei”.

/Petra Guteskär är domkyrkokaplan Visby domkyrkoförsamling

En morfar, en viktig person för barnbarnet.
Foto: Linda May Dahlström.

Niclas Olander; ny ekonomichef på Visby stifts kansli

Den 1 augusti i år började Niclas Olander som ekonomiansvarig på Visby stift. Dessförinnan har Niclas hunnit arbetat tolv år som ekonom på Region Gotland med olika befattningar och innan dess 14 år som ekonom på Svenska spel. Där började han nästan direkt efter sin civilekonomutbildning från Högskolan på Gotland. Men nu är det alltså Visby

stiftskansli som är Niclas arbetsplats. Hur ser du på det?

- Spännande och lärorikt! Kyrkans värld innebär mycket nytt för mig så klart. Men jag har ju som sagt arbetat inom en organisation med förtroendevalda så jag vet vad det innebär, säger Niclas.

Efter två månader börjar Niclas få grepp om organisationen med pastorat, församlingar, kyrkoråd, fullmäktige och styrelser.

- Tack och lov har jag i mina ekonomikollegor minst 80 års samlad erfarenhet. Det har underlättat, säger Niclas och skrattar.

Från den 1 oktober arbetar Niclas även med ekonomihanteringen på Gotlands sjukhem, som är uppdelat i två företag; ett fastighetsbolag, Ecclesia och ett för själva verksamhet. I Niclas avdelning på Visby stiftskansli ingår inte bara ekonomerna utan också fastighets-samordnare Pär Malmros och stiftsantikvarie Rebecka Svensson.

Skut jubileum

År 2026 firar Svenska kyrkan att det är 400 år sedan den första utlandsförsamlingen bildades - år 1626 i Paris. Den 22 augusti firas det i Visby domkyrka, på temat «Kallad till tjänst i världen».

Jubileumsåret kommer att firas över hela vårt land och vår jord. En jubileumsskrift, en barnbok, en kort-dokumentär, en utställning, specialskriven musik och bön - och mycket annat. Kom ihåg att det är Du som engagerar dig, som har en del av ditt hjärta i utlandskyrkans liv, som bidrar till firandet. Det är vi alla tillsammans som ser till att 400-årsjubileet blir vad det blir. Den 2-3 oktober 2026 bjuds det in till Mötesplats i Uppsala - med föreläsningar, festmiddag och jubileumsgudstjänst. Vi ses där!

Viktor gör kalender med samtliga Gotlands kyrkor

Viktor Lindbäck arbetar som verksamhetsutvecklare på Riksantikvarieämbetet, enheten för teknik och digitalförmedling. Men på fritiden gillar han att besöka kyrkor. Fotografera är ett annat intresse han har och så lägger ut en del bilder på Instagram, Viktor är religionsvetare och har bland annat en master i religionsvetenskap. Kyrkor kan han, likaså att fotografera. Det är fina bilder där han lyckas fånga varje kyrkas karaktär.

Kalendern finns att köpa på Wessman & Pettersson och kostar 189 kr. Det går också att beställa den av Viktor, men då tillkommer porto.

viktor.lindback@hotmail.com

Kalendarium våren 2026

Nya medarbetare

Två nya ansikten på Stiftskansliet är **Peder Broberg** och **Peter Enström**. Båda två började i somras.

Peder arbetar med administration och IT. Peter är vaktmästare på deltid.

På Samfälligheten Gotlands kyrkor kommer **Nicklas Berggren** att börja arbeta från 1 december som enhetschef och ekonom.

Stiftsstyrelsen

10 februari kl 18.30
22 april kl 18.30
4 juni kl 18.30

Domkapitlet

11 februari kl 9.30
17 mars kl 9.30
22 april kl 9.30
7 maj kl 9.30
4 juni kl 9.30

Stiftsfest 22 augusti

En dag med temat Kallad till tjänst i världen. Vi möts för att tillsammans glädjas, fira gudstjänst, skapa framtid och fira Svenska kyrkan i utlandet 400 år. Plats Visby domkyrka. Mer information kommer.

Det händer mycket i våra församlingar

Bästa sättet att hitta församlingarnas aktiviteter är deras hemsidor och sociala medier där aktuellt program med gudstjänster, musik, föredrag och andra arrangemang presenteras.

Predikoturer

På fredagarna publiceras i lokaltidningarna predikoturer med aktuellt program för alla församlingar. Predikoturen finns även på Visby stifts hemsida. Visby domkyrkoförsamling annonserar numera ej via Predikoturen utan deras program ser du på deras hemsida. Det går också att få domkyrkans predikoturer hem via mail.

GÅRDSKORSET

UTGIVARE

Stiftsstyrelsen i Visby stift

ANSVARIG UTGIVARE

Biskop Erik Eckerdal

REDAKTÖR

Lars Bäckman
lars.backman@hotmail.com

LAY OUT

Lars Bäckman

UTGIVNINGSADRÄSS

Helge Andshuset
Box 1334
621 24 VISBY

TELEFON 0498-40 49 00

E-post visby.stift@svenskakyrkan.se

HEMSIDA

www.svenskakyrkan.se/visbystift

Vi förbehåller oss rätten att korta ner och lätt redigera insända bidrag.

Omslagsbild: Sophie Malmros, Klinte patorat.

Tack för mig! Det här blev det sista numret för min del av Gårdskorset. Om jag inte räknat fel har det kommit ut 22 Gårdskors under min tid som redaktör. Jag vill rikta ett tack till alla läsare och tack för många uppmuntrande kommentarer!

Tidningen finns att läsa på Visby stifts hemsida.

Lars Bäckman

Sluta killgissa om kyrkor

Ladda ner appen 100 kyrkornas ö och ha rätt på riktigt.

100 KYRKORNAS Ö

En app av Svenska kyrkan Visby stift

Ladda ner appen här

Skanna QR-koden.